

Anotacijos

Anna Reglińska-Jemioł, *Formy taneczne w polskim teatrze jezuickim XVIII wieku*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2012, 552 p. ISBN 978-83-7177-875-9.

Autorė – literatūros istorikė, dirbanti Gdansko universiteto Lenkų literatūros institute, dėstanti Lenkijos dramos ir teatro istorijos Apšvietos epochoje kursą. Jau knygos įžangoje mokslininkė gan drąsiai pareiškia, kad ėmėsi problematikos, svarbios visai mūsų civilizacijai. Tad nenuostabu, kad apie šokių XVIII a. jėzuitų teatre autorė pasakoja analizuodama daugybę to meto kultūrinio gyvenimo formų: edukaciją ir auklėjimą, papročius, mokslo istoriją, estetiką, moralės normas ir literatūrą.

Knygą sudaro įvadas, keturios dalys: „Kelias iki teatrinės šokio formos XVIII a.“, „Apie Prancūzijos ir Lenkijos baleto meną“, „Jėzuitų indėlis kuriant muzikinę ir šokio kultūrą“, „XVIII a. jėzuitų teatre, arba nuo intermedijos iki baleto“, pabaiga, milžiniškas bibliografijos sąrašas, santrauka anglų kalba ir priedas. Pastarasis užima nei daugiau, nei mažiau, o pusę publikuojamos knygos. Tai jėzuitų teatro programose buvusių kūrinių, kuriuose esama intarpų su įvairiausių rūšių (jų išskirta keturiolika: charakterinis šokis, šokis su „kariniu“ elementu, šokis su rekvizitu, anagraminis šokis, šokis su lenkišku akcentu, alegorinis šokis ir kt.) šokiais, sąrašas. Kūriniai suskirstyti į grupes pagal tai, kokios rūšies šokiai juose buvo atliekami. Todėl priede prie kiekvieno pateikto kūrinio rasime nurodytą jo atlikimo (arba parašymo) vietą, laiką, autorių, pavadinimą, žanrą, pagrindines kūrinio dalis, išsamų aprašymą, kokią funkciją tame kūrinyje atlieka šokis, šokio atlikimo techniką, šokio personažus, kostiumų aprašymus, kartais nurodoma ir kūrinio atlikimo proga. Belieka pasidžiaugti, kad tikrai daug jėzuitų parengtų vaidinimų su šokiais buvo atlikta Vilniuje, Kražiuose ir Kaune.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Giedrė Jankevičiūtė, Mikas Vaicekuskas, *Visagalė tradicija: Kristijono Donelaičio poemos Metai iliustracijos ir vaizdinis kanonas = An Omnipotent Tradition: The Illustrations and the Visual Canon of Kristijonas Donelaitis's Poem Metai*, studija su Pauliaus V. Subačiaus pratarme, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013, 170 p. ISBN 978-609-425-105-4.

Knygos autoriai – dailės istorikė ir tekstologas – teigia, kad studija yra mėginimas apmąstyti Kristijono Donelaičio *Metus* pasitelkus bibliografinio kodo sampratą. Naujas, autorių įvestas, terminas *bibliografinis kodas* nusako tai, kas yra teksto materialusis kūnas: knygos formatas, maketas, šriftai, popierius, viršelis, iliustracijos ir pan.

Kristijono Donelaičio poema *Metai* pirmą kartą išleista 1818 metais, tačiau tik XX a., kai išaugo poemos, kaip nacionalinio klasikos paminklo, reikšmė, buvo publikuoti puošnūs iliustruoti šio kūrinio leidimai. Studijoje apžvelgiami ir seniausieji *Metų* leidimai, tačiau daugiausia dėmesio skiriama 1940 m. (Ambrazevičiaus-Jonyno) ir 1956 m. (Žirgulio-Jurkūno) leidimams, nes, pasak knygos autorių, kaip tik jie sukūrė ir įtvirtino kūrinio bibliografinį kodą, kuris kvestionuoti imtas visai neseniai (Petro Repšio darbai). Tad skaitytojas kviečiamas naujai perskaityti Donelaitį: pasekti jo kūrinio leidimų bibliografinį kodą, kartu su knygos autoriais pasvarstyti, kaip jis įgijo kano- no galią, kaip tai veikė poemos skaitymą, kada ir kodėl tas kanonas pradėjo irti. Skaitant gausiai iliustracijomis iš įvairių *Metų* leidimų papildytą tekstą, laikas tikrai neprailgs.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Aviarium staropolskie, (*Bibliotheca Curiosa*, Nr. 19), oprac. Justyna Ratajczyk, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut, 2014, 135 p.

Lenkijoje, Vroclave, jau keletą metų leidžiama knygų serija „Bibliotheca Curiosa“ („Idomioji biblioteka“), skirta šiuo metu menkai žinomiems arba, kaip dabar sakytume, nišiniams, bet kadaise labai populiarieji enciklopedinio, egzotinio, ezoterinio pobūdžio įvairių kraštų ir epochų (nuo Antikos iki Naujausiųjų laikų), tekstams publikuoti. Nuo 2007 m. iki 2014 m. pabaigos jau pasirodė 24 (!) šios serijos numeriai. Stebina serijos sumanytojų ir leidėjų užmojai bei publikavimo netolygumas, susijęs, matyt, su gaunamu finansu-

vimu: 2007 m. pasirodė pirmieji du numeriai, 2008 m. – nė vieno, 2009 m. – vienas, 2010 m. – nė vieno, 2011 m. – du, 2012 m. – septyni, 2013 m. – šeši, 2014 m. – taip pat šeši, 2015 m. turi pasirodyti dar penki. Serijos leidėjų teigimu, dabartinė serija yra 2002–2003 m. trumpai gyvavusios kitos knygu serijos „Księgi osobliwe“ („Nepaprastosios knygos“), kurioje pasirodė tik keturios pozicijos, tąsa. Seriją leidžia Vroclave veikianti privati leidykla „Atut“ (Koziris), publikuojanti mokslinę ir mokslo populiarinimo literatūrą. Serijos redaktorius – Vroclavo universiteto Lenkų filologijos instituto profesorius Jacekas Sokolskis. Atskirus numerius rengia daugiausia Vroclavo universiteto įvairių humanitarinių mokslų padalinių mokslininkai.

Ši informacinė įžanga reikalinga dėl tos priežasties, kad, remiantis mūsų suvestinio knygų katalogo LIBIS duomenimis (žiūrėta 2015 m. balandžio 2 d.), Lietuvoje jokia institucinė biblioteka iki šiol neturi nė vienos šios serijos knygos, todėl, manytume, verta atkreipti į ją visų besidominčiųjų senąja Lenkijos ir Vakarų Europos raštija dėmesį, ypač turint galvoje gerą lenkų filologų šio pobūdžio leidinių parengimo lygį, mūsų mokslininkų neblogą lenkų kalbos mokėjimą ir pagaliau pačių knygų prieinamumą šiais laikais. Iki šiol pasirodžiusių numerių bibliografiją galima lengvai rasti Lenkijos nacionalinės bibliotekos (Biblioteka Narodowa) knygų kataloge, taip pat visų svarbesnių Lenkijos universitetų (pirmiausia, žinoma, Vroclavo universiteto) bibliotekų duomenų bazėse, todėl jau išleistų pozicijų čia, žinoma, nevardysime. Pasakytina tik tiek, kad iš jau išleistų 24 serijos numerių su senąja Lenkijos raštija tiesiogiai susiję apie 40 procentų publikacijų (Nr. 2–4, 7–9, 13, 16, 19).

Šios apžvalgos objektas – 2015 m. viešint Lenkijoje į mūsų rankas pakliuvęs 2014 m. išleistas 19-asis serijos numeris, pavadintas *Aviarium staropolskie*, t. y. senosios Lenkijos paukščių ir vabzdžių katalogas, arba tiesiog *Paukštynas*. Originalus pavadinimas ir jo vertimas į lietuvių kalbą yra apgaulingas, nes publikacija iš tikrųjų kiek kitokio pobūdžio. Tai kompiliacija, kurią sudaro trijų XVI a. lenkų autorių knygų apie žoles ir jų gydomąsias savybes, lietuviškai dabar sakytume – žolynų, dalys, skirtos įvairiems paukščiams ir vabzdžiams bei jų žmogaus sveikatai naudingoms savybėms aprašyti. Minėti autoriai – tai Steponas Falimižas (Stefan Falimirz) ir jo 1534 m. Krokuvoje paskelbtas kompiliacinio pobūdžio 870 (!) puslapių žolynų žinynas *Apie žoles ir jų galią (O ziołach i o mocy ich)*, Krokuvos tarėjas Jeronimas Spičinskis (Hieronim Spiczyński) ir jo 1542 m. išleista knyga *Apie čionykštes ir užjūrines žoles bei*

jų galią (*O ziołach tutecznych i zamorskich i o mocy ich*), kuri yra tik nauja Stepono Falimižo veikalo versija, ir Krokuvos priemiesčio Garbarų suolininkas Martynas Sienikas (Marcin Siennik) bei 1568 m. pasirodęs jo *Žolynas* (*Herbarz*), kuris, savo ruožtu, buvo nauja Jeronimo Spičinskio veikalo redakcija.

Publikaciją sudaro įvadas (p. 5–20), bibliografija (p. 21–24), nuorodos į publikacijos pagrindo – senųjų knygų – egzempliorius (p. 25), tekstologinės pastabos (p. 26–28), patys šaltinio tekstai – minėtų trijų XVI a. lenkų autorių knygų atitinkamos dalys (p. 29–116), komentarai (p. 117–128), paukščių bei vabzdžių rodyklė (p. 129) ir iliustracijų sąrašas (p. 131).

Ši nedidelė knyga naudinga keliais požiūriais. Pirmiausia įvadas glaustai supažindina su mažai net profesionaliems XVI a. tyrėjams žinoma specifine problematika, praplečia akiratį ir bus gera paspirtis visiems, kurie susidurs su panašiomis tyrimų temomis. Tam ypač pasitarnaus pateikiama bibliografija. Antra, profesionaliems tyrėjams knyga turi ir konkrečią praktinę vertę. Čia nurodyti XVI a. lenkiški žolynų leidimai, ypač pirmasis, yra tas šaltinis, kuriuo reikia remtis aiškinantis įvairiakalbiuose rašytiniuose mūsų istorijos šaltiniuose minimus augalus ir norint suprasti jų maistingąsias ar gydomąsias savybes. Kaip pavyzdį galima paminėti mūsų pačių patirtį. Prieš keletą metų ruošdami Žygimanto Augusto dvaro sąskaitas, buvome susidūrę su dilema, kokie augalai „slepiasi“ po lotyniškais žodžiais *ursibranca*, *marella* (o pastarąjį bendrieji leksikografijos šaltiniai net aiškindavo skirtingai) ir dėl kokių savybių ir kuriam tikslui jie buvo kaupiami valdovo dvare. Remiantis autentiškais vienalaikiais XVI a. botanikos šaltiniais, šią dilemą galima išspręsti greičiau ir tiksliau. Trečia, skaitant knygą konkrečių paukščių charakteristika atskleis dar nuo Antikos laikų įsišaknijusių ištisų žmonijos kartų psichologiją ir galvoseną, be to, ne vienam dabar pakels ūpą ir nuotaiką tokie pavyzdžiai: „Povas yra žavus ir savimi žavėtis mėgstantis paukštis. Ant kaklo ir krūtinės turi safyro spalvos plunksnų. Jo uodega ilga; kai kas nors į jį žvelgia, norėdamas pasipuikuoti, išskleidžia ją, o kai nenori, tada slepia; taip pat pažvelgęs sau į kojas, nuleidžia uodegą. Nakčia prabudęs ir dėl tamsos negalėdamas matyti savo paties žavesio, bjauriai rėkia, pabūgęs ir manydamas, kad jį prarado. Savo rėkimu taip pat įveikia (nugina?) žalčius ir visus nuodingus šliužus, o užskridęs į viršų pranašauja artinantis lietų. Patelė po trejų metų veda jauniklius; patinas, suradęs [padėtus] kiaušinius, juos išgeria, taip pat nepripažįsta savo vaikų, išvydęs ant jų savo žaviąsias plunksnas – taip elgiasi iš pavydo ir paniekos“ (p. 41).

Pabaigoje siūlome išbandyti keletą senosios medicinos patarimų. Jam: „Musės padeda esant akių ir vokų skausmui, o kai jas sudeginus ir pelenus sumaišius su medum patepama nuplikusi vieta, tada plaukai atauga“ (p. 59), „[antiena] taiso (grąžina, atstato?) balsą, gausina spermą ir pailgina lytinius santykius“ (p. 33). Jai: „Tepalas iš šikšnosparnių neleidžia augti krūtinei, kai iš mažumės juo tepama, bet senai [moteriai] nieko nepadės“ (p. 55).

DARIUS ANTANAVIČIUS

Валентина Соболев, *Українське бароко: тексти і контексти*, Warszawa: WUW, 2015, 382 p. ISBN 978-83-235-1939-3.

Solidžios monografijos autorė – įvairių Ukrainos universitetų profesorė, dabar dirbanti ir Varšuvos universiteto ukrainistikos katedroje. Matyt, todėl ir jos monografija, išleista Varšuvos universiteto leidyklos, publikuota ukrainiečių kalba, o norintiems daugiau sužinoti apie Ukrainos Baroką, teks pasitelkti visų žinomų slavų kalbų žinias.

Monografiją sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmoji jų skirta šaltinių tyrimams. Joje pateikta svarbiausių Ukrainos ir užsienio šalių mokslininkų tyrimų apie Ukrainos Baroką apžvalga, išdėstyta Ivano Franko suformuota senosios literatūros koncepcija, aptarta įvairių brolių, veikusių Ukrainos teritorijoje, leidybinė veikla, knygos kaip kultūros reiškinių svarba. Antroje dalyje „Baroko istoriografijos fenomenas: mąstymo atspindys ir kasdienybės istorija“ analizuojami skirtingų žanrų tekstai, kuriuose istorija, politika ir religija persipina su tradicine retorika ar lyrizmu. Ypatingas dėmesys skiriamas tos epochos dienoraščiams. Trečioje dalyje aptariami brandaus (XVI a. antra pusė – XVII a. pirmą pusę) ir vėlyvojo (XVII a. antra pusė – XVIII a.) Europos Baroko literatūros vertimai, kurie turėjo lemiamos reikšmės ukrainiečių literatūrai, tapo jos europietiškosiomis šaknimis. Autorė tvirtina, kad verstinė literatūra yra tarsi tiltas tarp Rytų ir Vakarų, o ukrainiečių kultūra, viena vertus, iš kitų kultūrų perėmė tai, kas buvo svarbu jos reikmėms, kita vertus, pati aktyviai dalyvavo europietiškos kultūros procese.

Knyga yra naujas kultūros istorikės žvilgsnis į mums mažai pažįstamą Ukrainos Baroką, ypač į XVI–XVIII a. Ukrainos literatūros kūrinius, jų vietą ir reikšmę europiniame kontekste.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ